

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมในชุมชน และผลของการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนได้รับ ผู้วิจัยได้เลือกหมู่บ้านปางมะโอ ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านกรณีศึกษาเนื่องจากเป็นชุมชนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ประกอบกับมีกลุ่มนายทุนต่างถิ่นเข้าไปประกอบอาชีพภายในหมู่บ้านจำนวนมาก โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลักและรอง โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ข้อมูลได้ถูกตรวจสอบความสมบูรณ์ วิเคราะห์ และนำเสนอโดยการบรรยาย ผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

รูปแบบการมีส่วนร่วมก่อนการเปลี่ยนแปลง ระหว่าง พ.ศ. 2465 – 2535 ด้านสังคมเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมด้วยแรงงาน ร่วมบริจาคเครื่องอุปโภคบริโภค ด้านการเมืองการปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ขึ้นตอน คือ ร่วมประชุม วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการแก้ปัญหา และรับผลประโยชน์ ด้านอาชีพและเศรษฐกิจมีส่วนร่วมด้วยการเอามือเอาแรง ด้านศาสนาและความเชื่อร่วมด้วยการบริจาคสิ่งของและร่วมด้วยแรงกาย

หลังการเปลี่ยนแปลง 2535 – ปัจจุบัน รูปแบบการมีส่วนร่วมด้านสังคมเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมด้วยการบริจาคทรัพย์ ร่วมด้วยการว่าจ้างบุคคลอื่นแทน และร่วมด้วยแรงงานในกลุ่มผู้มีฐานะยากจน ด้านการเมืองการปกครองมีส่วนร่วมในบางขั้นตอน ได้แก่ ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเป็นผู้รับผลประโยชน์ และร่วมปฏิบัติตามกิจกรรมที่มีบทลงโทษอย่างชัดเจน ด้านอาชีพและเศรษฐกิจเป็นการเอามือเอาแรงที่มีการเปลี่ยนสถานที่และลักษณะของงาน มีการกำหนดปริมาณงานที่ชัดเจน และมีระบบการจ้างงาน ด้านศาสนาและความเชื่อมีส่วนร่วมด้วยการบริจาคเงิน และเพื่อการประกอบอาชีพในครัวเรือน

ปัจจัยที่ทำให้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเปลี่ยนแปลง เนื่องจากชุมชนเกิดการยอมรับและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่มากระทบ อีกส่วนหนึ่งเป็นความต้องการของชุมชนที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงจากการต่อสู้ดิ้นรนในการแสวงหาอาชีพหรือทางออกอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงยุคการเปลี่ยนแปลง

ลักษณะการมีส่วนร่วมด้านสังคมชุมชนพิจารณาถึงประโยชน์ที่จะได้รับ และเวลาว่างเป็นสำคัญ มีวิธีการรักษาสถานภาพการเป็นสมาชิกด้วยการว่าจ้างและบริจาคเงิน เพื่อไม่ให้เกิดการนิทา และรักษาสถิติประโยชน์ที่จะได้รับจากหมู่บ้านหรือจากสิ่งของที่จะได้รับแจกจากทางการ การรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อมุ่งผลประโยชน์ต่อส่วนตนเป็นสำคัญ ไม่ได้มุ่งการขยายผลหรือช่วยเหลือกันและกัน เช่นเดียวกับการร่วมกิจกรรมหน้าหมู่บ้านของชุมชนไม่ได้เกิดจากความเต็มใจแต่เข้าร่วมเพราะการถูกบังคับด้วยกฎเกณฑ์ในชุมชนที่จะเอื้อผลประโยชน์ต่อตนเองในภายหลัง

ระบบการมีส่วนร่วมด้านการเมืองการปกครองของชุมชนเป็นลักษณะผู้ปฏิบัติตามคำสั่งหรือตามแผนงานที่คณะผู้บริหารหมู่บ้านกำหนด ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ชุมชนถูกลดบทบาทในการมีส่วนร่วมด้านการปกครองซึ่งต้องปฏิบัติตามการตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงานของกลุ่มผู้นำของชุมชน จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดการแบ่งกลุ่ม คือ กลุ่มแบ่งชั่วอำนาจ ระหว่างกลุ่มผู้นำและกลุ่มชาวบ้านรวมถึงกลุ่มเครือข่าย

การมีส่วนร่วมด้านอาชีพ เช่น การลงแขก หรือ การเอามือเอามาแรงกัน ในชุมชนได้สูญหายไปเป็นกิจกรรมบางอย่าง ได้แก่ การดำนา เกี่ยวข้าว เป็นต้น ชุมชนไม่มีการเอามือเอามาแรงกันในเชิงความมีน้ำใจแต่เปลี่ยนการเอามือเอามาแรงที่เป็นรูปแบบรูปธรรมมากยิ่งขึ้น คือ การกำหนดจำนวนปริมาณในการคืนแรง วิธีการดังกล่าวจะใช้ในการเอามาแรงในการทูก่อนเห็ด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เนื่องจากชุมชนมุ่งผลิตเพื่อขายทำให้ต้องทุ้มเท เอาใจใส่ และเกิดระบบการจ้างงานผลกระทบที่ตามมาคือการเข้าร่วมงานส่วนรวมหรืองานหน้าหมู่บ้านของชุมชน

การมีส่วนร่วมด้านศาสนาและอาชีพเป็นการเข้าร่วมด้วยการบริจาคสิ่งของได้กลายเป็นการมีส่วนร่วมด้วยการบริจาคเงิน โดยผู้ทำหน้าที่ดำเนินการเองทั้งหมด

2. ผลของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมแต่ละด้านของชุมชนที่เกิดขึ้นส่งผลให้ ระบบการปกครอง ระบบความสัมพันธ์ สังคมวัฒนธรรม แนวคิด และวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไปจากแนวทางเดิมของชุมชน ปัจจัยต่างๆ ภายในชุมชนที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเปลี่ยนแปลง

ชุมชนขาดความสามัคคี และขาดการช่วยเหลือกันในงานส่วนรวม ส่งผลต่อการพึ่งพาอาศัยกันและกันของคนในชุมชน แต่เน้นอยู่ในระดับของกลุ่มปึกบ้าน นอกจากความเป็นเครือญาติเท่านั้น การเอามือเอามาแรงก็อยู่ในกลุ่มเครือญาติสนิทนอกจากนั้นอยู่ในรูปแบบ

การว่าจ้างเป็นส่วนใหญ่ การแบ่งพรรคแบ่งฝ่ายในชุมชนก็แบ่งตามความเป็นเครือญาติอีกด้วย เมื่อเกิดปัญหาภายในมักขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการมากกว่าการคิดแก้ปัญหา และดำเนินการด้วยชุมชนเอง อีกทั้งลดบทบาทการพึ่งพิงระบบผู้อาวุโสและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน

หลักคิดหรือการตีค่าทางวัตถุมากกว่าน้ำใจก็เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมเช่นเดียวกัน ชุมชนให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมทำงานหน้าหมู่บ้านด้วยการมอบเงินหรือว่าจ้างบุคคลอื่นทำงานแทน เนื่องจากมุ่งทำงานและมุ่งประโยชน์ส่วนตนในการเพิ่มผลผลิต เพราะชุมชนเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจเพื่อยังชีพเป็นเพื่อการขาย ทำให้เกิดการย้ายถิ่นกลับเข้ามาของกลุ่มวัยแรงงานจำนวนหนึ่ง และการย้ายถิ่นของคนต่างถิ่นจำนวนมากเพื่อประกอบอาชีพในชุมชนด้วย จำนวนประชากรจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รูปแบบการมีส่วนร่วมจึงได้รับผลกระทบและเกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบมีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนและผลของการเปลี่ยนแปลง

พบว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกิดจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดระเบียบสังคม ด้านระบบเศรษฐกิจเป็นส่วนสำคัญ เนื่องจากชุมชนได้ยอมรับระบบการผลิตเพื่อขาย ซึ่งสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว เกิดความมั่นคง และมีฐานะที่ดีขึ้น จึงทำให้ทำกันอย่างแพร่หลายในชุมชน และทุ่มเทกับระบบการผลิตดังกล่าว การเข้าร่วมงานส่วนรวมของชุมชนจึงได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชุมชนจึงเกิดการปรับตัวหรือปรับเปลี่ยนวิธีการร่วมงานส่วนรวมโดยการจ้างแทนหรือมอบเงินแทน เพื่อไม่ให้ถูกตัดออกสภาพสมาชิกของชุมชนหรือเพื่อคงไว้ซึ่งการสนองความต้องการระดับพื้นฐานหรือความต้องการระดับต่างๆ อันเป็นธรรมชาติบ่งชี้ความมั่นคง ความปลอดภัยของชีวิตช่วงเวลานั้น ให้เกิดความรู้สึกมั่นคงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ คือ การถูกค่าว่ากล่าว ความรู้สึกกลัวไม่อับอาย ขวยเงิน ถูกดูแคลน ใส่ร้าย เป็นการสร้างความมั่นใจให้ตนเองอยู่เป็นสุขในที่ได้อยู่ในสังคมนั้น โดยได้รับการยอมรับและสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี (พศิน แดงจวง, 2540 : 31-32) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ ที่ได้ระบุว่า การปรับตัวเองเพื่อสามารถมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ หรือปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากันได้ อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจเพื่อยังชีพเป็นเพื่อการค้า ส่งผลให้เกิดการแข่งขัน การจ้างงานในชุมชน เพื่อผลิตให้ทันต่อความต้องการของลูกค้าและเพื่อเพิ่มผลผลิต ชุมชนจึงเพิ่มวัตถุดิบในการผลิตจำนวนมาก ชุมชนจึงกลายเป็นแหล่งหมุนเวียนของเม็ดเงิน ที่มี

การซื้อขายวัตถุดิบ อุปกรณ์เครื่องมือ หรือส่วนผสมประเภทต่างๆ ขยายพื้นที่การเพาะเลี้ยงเห็ดให้มากขึ้น ได้ทุนบ้านที่เคยไร้ประโยชน์เป็นแหล่งอนุบาลหรือเพาะเลี้ยงก้อนเห็ดเป็นอย่างดี รวมถึงบนบ้านที่อยู่อาศัยบางส่วนของบ้านก็ถูกใช้เป็นที่เพาะเลี้ยงก้อนเห็ด ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ครอบครองให้คุ้มค่าที่สุด พื้นที่ที่รกร้างไม่ได้ทำนาทำไร่ผลจากความแห้งแล้งใช้เป็นโรงเรือนเพาะเลี้ยงก้อนเห็ด พักก้อนเห็ด จึงเป็นแรงดึงดูดให้เกิดการย้ายถิ่นกลับและย้ายถิ่นเข้ามาของคนต่างถิ่นให้มาประกอบอาชีพในชุมชนปางมะโอ เกิดกลุ่มนายทุน กลุ่มนายหน้า ทำให้เกิดการขายที่ดิน จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับแนวคิดของ Mishan (1977, อ้างใน นิเทศ ดินณะกุล) ที่เห็นว่าทุกสังคมมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่างกัน อัตราความเจริญเติบโตที่ต่างกันล้วนมีความสูญเสียเกี่ยวข้อง ยิ่งอัตราการเติบโตสูงมากเพียงใด ยิ่งเกิดความสูญเสียต่อประชากรและแหล่งทรัพยากรของสังคมนั้นมากขึ้นเพียงนั้น สิ่งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทำให้โครงสร้างภายในทั้งโครงการสังคม ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ความเชื่อที่เปราะบางอยู่แล้วเปลี่ยนแปลงกันอย่างเป็นลูกโซ่จากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันมีผลมาจากการมีแรงกดดันที่มองไม่เห็น ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ แรงกดดันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความเจริญทางเทคโนโลยี การจัดลำดับชั้นทางสังคมและระบบเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงมีทั้งเพิ่มสิ่งใหม่และการสูญสลายของสิ่งเก่า พลังที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพลังที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งมักส่งผลกระทบต่ออีกส่วนหนึ่ง บางส่วนเปลี่ยนแปลงช้า บางส่วนเปลี่ยนแปลงเร็วซึ่งเกิดจาก ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร โลกทัศน์ นวัตกรรม และการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม (นิเทศ ดินณะกุล, 2544 : 47)

ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมเดิมจากที่ร่วมด้วยแรงกาย เปลี่ยนเป็นการร่วมด้วยแรงกายส่วนหนึ่งในกลุ่มผู้ที่ยากจน ร่วมด้วยการจ้างบุคคลอื่นเข้าร่วมงานแทนอีกส่วนหนึ่ง และอีกส่วนร่วมด้วยการมอบเงินแทนการเข้าร่วมด้วยแรงกายหรือจ้างบุคคลอื่นร่วมงานแทน การเปลี่ยนแปลงรูปแบบดังกล่าวยังรวมถึงระบบการเอามือเอาแรงในชุมชนอีกด้วยที่เป็นการจ้างแทนการคืนแรง ซึ่งถือว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างหน้าที่ของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ ที่ได้ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมหรือสถาบันสังคม เช่น ส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคม หรือรูปแบบการจัดระเบียบสังคม

ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงขนาดของครอบครัว การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม

การมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์กันส่วนหนึ่ง คือ มีความสัมพันธ์กันในทางเครือญาติ ไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มป๊อกเดียวกันหรือต่าง ๆ ป๊อกบ้านก็ตาม อีกส่วนหนึ่งคือ ยึดถือความสัมพันธ์ภายในป๊อกบ้านของตนเอง เพราะการช่วยเหลือกันบางอย่างหรือ การร่วมงานกันบางครั้งจะยึดอยู่ภายในกลุ่มป๊อกหรือกลุ่มหมวดบ้าน การเรียกร้องสิ่งต่างๆ จะยึดกลุ่มป๊อกเป็นสำคัญเนื่องจากได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนั้นแล้วการเข้ามีส่วนร่วม ในกิจกรรมส่วนรวมต้องมีปัจจัยหลอกล่อหรือเห็นว่าเอื้อประโยชน์ต่อตนเองเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมจึงจะเกิดขึ้นได้ การมีส่วนร่วมดังกล่าวเกิดจากระบบโครงสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่อาศัยการพึ่งพากันและกัน การช่วยเหลือกันและกันโดยอิงประโยชน์ส่วนตนไว้ โครงสร้างที่แตกต่างของชุมชนทำให้มีลักษณะการมีส่วนร่วมแตกต่างกันด้วย คือ 1. ยึดลักษณะความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิเป็นสำคัญ 2. โครงสร้างของประชากรมีกลุ่มแรงงาน มากหรือน้อย 3. ค่านิยมของชุมชนที่ยึดการมีส่วนร่วมแบบใดเป็นสำคัญ 4. วัฒนธรรมของชุมชนเอื้อต่อการมีส่วนร่วมลักษณะใด 5. คุณภาพของประชากรมีการศึกษา มีทัศนคติที่เห็น ประโยชน์ต่อส่วนรวมมากน้อยเพียงใด 6. โครงสร้างทางอำนาจของชุมชน ผู้ที่มีอำนาจมอง ประโยชน์ส่วนใด 7. ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเอื้อต่อการรวมกลุ่มย่อยหรือรวม กลุ่มใหญ่ 8. ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมของชุมชนเอื้อต่อชุมชนมากน้อยเพียงใด (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2534 : 178 – 181)

กลุ่มวัยแรงงานของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ในบางครอบครัว ชาติวัยแรงงานเป็นตัวแทนเข้าร่วมงาน เนื่องจากการย้ายถิ่น ทำงานต่างถิ่น แต่งงานกับ คนต่างหมู่บ้าน และอีกกลุ่มหนึ่งออกไปศึกษาและพักอยู่นอกหมู่บ้าน ในบางครอบครัวจึงเหลือ แต่ผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงมีการว่าจ้างเข้าร่วมงานส่วนรวมแทน การมีส่วนร่วมจึงถูกปรับเปลี่ยนจาก เดิม เป็นธรรมดาที่ชุมชนที่มีกลุ่มวัยแรงงานมาก การมีส่วนร่วมอาจจะมีมากกว่าชุมชนที่กลุ่ม วัยแรงงานย้ายถิ่นออกไปทำงานที่อื่น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2534 : 180)

2. ปัจจัยสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของชุมชนเอง ความผันแปรในระบบ สังคม การปกครอง ความบอบช้ำจากการพยายามแก้ไขปัญหาด้านอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ของชุมชนเอง และเป็นช่วงเวลาที่ภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนหรือให้ การช่วยเหลือจึงเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่ง จุมพล หนิมพานิช (อ้างใน ปันฉัตร หมอชาติ) ได้ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมโดยทั่วไปมีสาเหตุสำคัญมาจาก

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในและการเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก สอดคล้องกับแนวคิดของสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2534) ที่ระบุว่า สังคมเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนต่างๆ ที่สัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่คงที่ของแต่ละส่วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบสังคมเกิดความสมดุล หากระบบย่อยทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์หรือไม่สามารถกระทำหน้าที่ได้ ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอันมาจากความสมดุลภายในของสังคมถูกทำลายด้วยสาเหตุมาจากภายนอกและสาเหตุภายในของสังคม

สิ่งสำคัญที่ชุมชนค้ำจุนหรือหาทางออกอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ก่อนการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ความต้องการอาชีพที่มั่นคง สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ แม้ว่าที่ตั้งของชุมชนอยู่ในหุบเขาก็ตามแต่ตั้งอยู่ในวนอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีข้อจำกัดในพื้นที่เป็นอย่างมาก ชุมชนจึงหาทางออกโดยการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ การย้ายถิ่นเพื่อหางานทำการหาของป่าแลกข้าวหรืออาหารแห้ง รวมถึงเครื่องนุ่งห่มต่างๆ เป็นต้น ความต้องการของชุมชนเป็นช่วงเวลาเดียวกับนโยบายของรัฐที่ต้องการเร่งสร้างปัจจัยขั้นพื้นฐานให้แก่ชุมชน โดยนโยบายดังกล่าวจะสอดคล้องกับบริบทของชุมชนหรือไม่ก็ตาม ซึ่งรัฐพยายามเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตแบบพึ่งตนเองและพึ่งพาอาศัยกันเองในระดับต่างๆ ของชุมชนเป็นการผลิตเพื่อขาย (อรศรี งามวิทย์พงษ์, 2549 : 52 – 59) สอดคล้องกับฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2537 : 79) ที่ว่า เป็นความพยายามของรัฐและระบบทุนที่จะนำเอาระบบของตนเข้าไปครอบงำแทนที่องค์กรของหมู่บ้านแทบทั้งหมด ทำลายความเป็นเอกภาพและปีกแผ่นของชุมชน เพราะเป็นของแปลกปลอมไม่อยู่บนพื้นฐานการสำรวจสภาพที่เป็นจริง และสอดคล้องกับ รัตนะ บัวสนธิ์ (2535, อ้างใน เอกสารประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ระบุว่า การพัฒนาอย่างเร่งด่วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยหลายประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ด้านสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศวิทยา และด้านการดำรงชีวิต เป็นต้น

การเปลี่ยนระบบการผลิตส่งผลต่อการย้ายถิ่นกลับของกลุ่มวัยแรงงาน และการย้ายถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพในชุมชน ทำให้ชุมชนมีประชากรมากขึ้น จึงมีการขยายหมู่บ้าน การกลับเข้ามาของกลุ่มดังกล่าวมาเพื่อประกอบอาชีพที่สร้างรายได้ การเข้าร่วมงานส่วนรวมของชุมชนไม่ใช่ปัจจัยดึงดูดให้เข้ามาในหมู่บ้าน จึงนำแนวคิดและแนวปฏิบัติมาใช้ในชุมชน ไม่ให้ความสำคัญต่องานส่วนรวม ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การปฏิบัติเช่นนั้นไม่ได้รับการลงโทษทางสังคมจากชุมชนเนื่องจากเป็นเครือญาติกันและกัน จึงเป็นปัจจัยกระตุ้นอีกประเด็นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้สภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้นชุมชนสามารถมีศักยภาพเพียงพอที่จะส่งบุตรหลานได้รับการศึกษาที่สูง การได้รับการศึกษาที่สูงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนขาดวัยแรงงานในการเข้าร่วมงานส่วนรวม เนื่องจากผู้ที่มีการศึกษาออกไปทำงานต่างถิ่น เช่น รับราชการ ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ชุมชนจึงหลีกเลี่ยงปัจจัยดังกล่าวนี้ไม่ได้ ซึ่งสมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ (2542 : บทคัดย่อ, อ้างใน ปันฉัตร หมอยาคี) ระบุว่า การศึกษาเป็นตัวการสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม จากสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้นชาวบ้านมีศักยภาพในการแสวงหาเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมถึงอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารประเภทต่างๆ แม้ว่าชุมชนจะตั้งอยู่ในหุบเขาแต่แต่ละครอบครัวมีการติดตั้งจานดาวเทียม ชุมชนสามารถแสวงหาความรู้ และเรียนรู้จากสื่อเหล่านั้น นอกจากนี้เศรษฐกิจที่ดีขึ้นทำให้บางครอบครัวมีรถจักรยานยนต์อย่างน้อยที่สุดทุกครอบครัวต้องมีรถจักรยานยนต์ทำให้สะดวกในการเดินทาง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลต่างถิ่นจึงง่ายและสะดวกด้วยเครื่องมือสื่อสารต่างๆ เหล่านั้น การเรียนรู้ข้อมูลจากสื่อและแหล่งต่างๆ เหล่านั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือระบบสังคม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดมากที่สุด คือการนำแนวคิดการปกครองแบบหมวดวันมาลี สื่อได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคมที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สื่อเป็นแหล่งที่ทำให้การขัดเกลาทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างมีคุณค่าและมีโทษด้วย (นิเทศ ดินณะกุล, 2544 : 46) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของเสถียร เชยประทับ (2531 : 211 -212) ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและมีอาจหลีกเลี่ยงได้ เป็นผลมาจากการแพร่กระจายของเทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจ และการสื่อสารเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการวางแผนเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งต้องควบคู่ไปกับ ปัจจัยการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่กำหนดกรอบให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบการมีส่วนร่วมแม้ว่าเปลี่ยนแปลงไปแต่ชุมชนก็สามารถดำรงวิถีของชุมชนอยู่ต่อไปได้เป็นการแสดงให้เห็นศักยภาพของชุมชนเองแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมดังกล่าวจะมาจาก การไม่มีเวลาและสูญเสียความเป็นส่วนตัวของชุมชนจากอาชีพเพาะเห็ดหอมก็ตาม ความสูญเสียจากการเปลี่ยนแปลงที่ว่า มนุษย์กลายเป็นทาสของเวลาและสูญเสียอิสระในชีวิตส่วนตัว (Lewis, 1956 , อ้างใน นิเทศ ดินณะกุล, 2544 : 68-69)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมส่งผลต่อระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ได้แก่ ด้านสังคม อาชีพ ความสัมพันธ์ในชุมชน การปกครอง และความเชื่อ ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความต้องการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเอง ทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับและปรับเปลี่ยนกระบวนการดังกล่าว ปัจจัยภายนอกเป็นปัจจัยกระตุ้นหรือเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเร็วขึ้นเท่านั้น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากความต้องการและการยอมรับของคนในชุมชนเอง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ เป็นแนวคิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมในชุมชน ได้ศึกษาถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในชุมชน พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญต่อกลุ่มวัยแรงงานในการเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมของชุมชนเป็นสำคัญ การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรจัดกระบวนการกระตุ้นให้ทุกกลุ่มวัยมีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรมของชุมชนตามความเหมาะสมตามลักษณะของกิจกรรม และควรเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม